



Πανεπιστήμιο Πατρών

Τμήμα Επιστημών της Εκπαίδευσης και Κοινωνικής Εργασίας

Κοινωνικοποίηση – Ταυτότητες – Απόκλιση
1^η διάλεξη: 'Η δυναμική της ομάδας'

Διδάσκουσα: Δώρα Κατσαμώρη

Χρονοδιάγραμμα μαθήματος

- **13 3ώρες διαλέξεις:**
Έναρξη: *Δευτέρα, 24/2/2025*
Ολοκλήρωση: *έως 31/05/2025*
- διάρκεια: **18:00-21:00**



Γενική Περιγραφή

Σκοπό του μαθήματος αποτελεί η επιστημονική μελέτη και παρουσίαση των διαδικασιών **κοινωνικοποίησης και κοινωνικού ελέγχου**, δίνοντας έμφαση στην έννοια της **ταυτότητας**, καθώς και της **κοινωνικής απόκλισης**.

Θεματικές ενότητες:

- η δυναμική και τα χαρακτηριστικά της ομάδας
- κοινωνικοποίηση (χαρακτηριστικά, διαδικασία, φορείς)
- κοινωνικός εαυτός και κοινωνική ταυτότητα
- διαδικτυακή κοινότητα και μέσα δικτύωσης: ψηφιακές δεξιότητες για την εκπαίδευση και την κοινωνία
- ψηφιακή ιθαγένεια στην σύγχρονη εποχή: η χρήση της Τεχνητής Νοημοσύνης
- εκπαίδευση για την ιδιότητα του πολίτη και ζητήματα ετερογένειας
- δημοκρατία και εκπαίδευση
- μοντέλα εκπαιδευτικής διαχείρισης της ετερογένειας (αφομοίωση, ένταξη, ενσωμάτωση, διαπολιτισμική, πολυπολιτισμική, αντιρατσιστικό μοντέλο)
- διαπολιτισμική εκπαίδευση

Διαδικασία Αξιολόγησης

Η αξιολόγηση των φοιτητών/ριών είναι διαμορφωτική και συμπερασματική και διαμορφώνεται ως ακολούθως:

- συστηματική παρουσία και συμμετοχή των φοιτητών/φοιτητριών κατά τη διάρκεια του μαθήματος, καθώς και παρακολούθηση του προτεινόμενου εκπαιδευτικού υλικού μέσω έκθεσης αυτό-αξιολόγησης (10%)
- παραγωγή και παρουσίαση προαιρετικής εργασίας (ομαδικής ή ατομικής): (20%)
- γραπτή εξέταση στο τέλος του εξαμήνου (70%)

Ατομικές προσδοκίες



Η έννοια της ταυτότητας και η δυναμική της ομάδας

Ο όρος **‘ταυτότητα’** αναφέρεται σε ένα σύνολο **αξιών, πεπιοθήσεων και συναισθημάτων** που αφορούν το ίδιο το άτομο. Η συνοχή μεταξύ των εμπειριών, ιδεών, αξιών και πεπιοθήσεων του ίδιου του ατόμου διασφαλίζεται μέσω αυτής (Δραγώνα, 2003).

Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να τονίσουμε ότι η έννοια της ταυτότητας για το ίδιο το άτομο συνάδει με την **ανάγκη του να ανήκει** κάπου και να αποτελεί μέρος ενός γενικότερου συνόλου. Γίνεται δηλαδή λόγος τόσο για την **ατομική όσο και τη συλλογική ταυτότητα**, δύο διαφορετικές διαστάσεις της ίδιας έννοιας, οι οποίες όμως είναι άρρηκτα συνδεδεμένες μεταξύ τους.

Η ταυτότητα του ατόμου διαμορφώνεται από τον ίδιο σταδιακά, κατά τη διάρκεια της ζωής του, μέσα από την κοινωνικοποίηση και την επαφή του με άλλα άτομα. Η εικόνα του εαυτού μας οικοδομείται πάντα σε σχέση με το περιβάλλον και τους άλλους, συνεπώς η **έννοια της ομάδας** και η ανάγκη του ατόμου να αποτελεί μέλος αυτής δρα καταλυτικά στη διαμόρφωση της προσωπικής του ταυτότητας.

Ο Lipiansky (1992) χαρακτηριστικά αναφέρει ότι η **ομάδα** αποτελεί μία **συλλογική δυναμική διεργασία**, όπου τα διαφορετικά στοιχεία του ατόμου και του συνόλου **αλληλο-διαπλέκονται στη συμπληρωματικότητα ή στην αντιπαράθεσή τους**.

Η ομάδα είναι ένα “δυναμικό σύνολο ατόμων, βασισμένο στην αλληλεπίδραση των μελών της και όχι στην ομοιότητα μεταξύ τους” (Kurt Lewin, 1948) → **ανάδειξη ετερότητας**.

η ομάδα...

- απαρτίζεται από περισσότερα από τρία άτομα, τα οποία μεταξύ τους αλληλοεπιδρούν → **συσχετίζονται**

τα μέλη της..

- διαθέτουν κοινή συνείδηση της ενότητάς τους
- η επιδίωξη των ατομικών τους σκοπών εξαρτάται από την ενωτική κατάσταση της ομάδας → **αλληλεξαρτώνται** & και την επιδίωξη κοινών σκοπών → **συναλλάσσονται**

Δύο από τα χαρακτηριστικά της ομάδας είναι η ύπαρξη **κοινού στόχου** και η **παρουσία συντονιστή/ριας**.

Η δυναμική της ομάδας

Η **δυναμική της ομάδας** διαμορφώνεται κάθε φορά από τα μέλη της και κατ' επέκταση από τα *ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις αξίες* που αυτά πρεσβεύουν.

Κατά τη διάρκεια του σχηματισμού και της εξέλιξης της ομάδας, ακολουθούνται ορισμένα στάδια, τα οποία θα μπορούσαν επιγραμματικά να διατυπωθούν ως ακολούθως (Γκιάστας, 2003):

- ο στάδιο γνωριμίας ή σχηματισμού
- ο στάδιο διερεύνηση ή αντιπαράθεσης/σύγκρουσης
- ο στάδιο σύνθεσης ή αποδοχής/διαμόρφωσης κανόνων
- ο στάδιο λειτουργίας ή απόδοσης
- ο στάδιο στασιμότητας
- ο στάδιο λύσης ή τέλους της ομάδας

Ο Lewin (1948) χαρακτηριστικά αναφέρει ότι οι ιδιότητες ενός κοινωνικού γεγονότος συχνά διαφέρουν, καθώς καθορίζονται από το χώρο, το χρόνο και τη δομή εντός του πλαισίου του οποίου συμβαίνει. *Ανάλογα δηλαδή με αυτές τις παραμέτρους μεταβάλλεται τόσο η δυναμική της ίδιας της ομάδας όσο και οι σχέσεις που καλλιεργούνται μεταξύ των μελών της.*

Ανάμεσα στα μέλη της ομάδας οφείλει να επικρατεί η **ιδέα της ισότητας, της συμμετρίας και της ομοιομορφίας**, καθώς επίσης σταδιακά καλλιεργείται από τα ίδια ένα κλίμα και μια νοοτροπία που χαρακτηρίζει την ίδια την ομάδα και αποτελεί την **κουλτούρα** της.

Τα μέλη αναπτύσσουν σταδιακά **κοινά χαρακτηριστικά** και **συμπεριφορές, κοινή νοοτροπία** και **κοινή αποδεκτή κουλτούρα** → **κοινή ταυτότητα**

Πλεονεκτήματα ομάδας

- καλύτερη απόδοση $\neq$ μεμονωμένη εργασία
- συντονισμός, αμοιβαίες διορθώσεις
- δυναμική που ευνοεί την μάθηση
- αίσθημα αλληλεγγύης, ενθάρρυνσης
- πηγή εμπλουτισμού γνώσεων, απόκτηση δεξιοτήτων, αλλαγή στάσεων & συμπεριφοράς

Μειονεκτήματα ομάδας

- 'παραμέληση' ορισμένων ατόμων
- ενδεχομένως να προσδώσει τυποποιημένο ρόλο στο άτομο
- μπορεί να δημιουργήσει 'μη συμμετέχοντες/ουσες'



Τα εμπόδια στην ομάδα

Τρία φαινόμενα, τα οποία συναντώνται συχνά στο πλαίσιο της ομάδας:

- **η αντίσταση στην αλλαγή**

(η παρακίνηση για αλλαγή γίνεται συχνά αντιληπτή από τους/ις ίδιους/ες ως μη αποδοχή, από μέρους της πλειονότητας, της διαφορετικότητάς τους)

- **η συμμόρφωση**

(αναλογιζόμενοι/ες το γενικότερο πλαίσιο εντός του οποίου αναπτύσσεται και λειτουργεί η ομάδα παρατηρούμε τα μέλη της να αναπτύσσουν κοινά χαρακτηριστικά, ιδέες, στάσεις και συμπεριφορές)

- **επιρροή της μειοψηφίας**

(περιπτώσεις των ατόμων που χαρακτηρίζονται ως ιδιαίτερα ισχυρά και αυτόνομα και τα οποία δεν δυσκολεύονται να απομονωθούν από την ομάδα και να αποτελέσουν μειοψηφία, προκειμένου να παραμείνουν πιστά στις προσωπικές τους αξίες και πεποιθήσεις ή απλά για να αποτελέσουν τη φωνή του αντίλογου εντός της ομάδας)

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Η ικανότητα να μεταφέρεις ένα μήνυμα → βασική ανθρώπινη λειτουργία

Η επικοινωνία επιτυγχάνεται μέσω της εκπομπής και λήψης μηνυμάτων.

Η διαδικασία ξεκινάει από ένα **πομπό**, ο οποίος κωδικοποιεί, μετατρέπει δηλαδή το μήνυμα σε ένα σύμβολο (πχ λέξεις). Στη συνέχεια, το μήνυμα αποστέλλεται και μεταφέρεται (με διάφορα μέσα) σε ένα **δέκτη**. Ο δέκτης παραλαμβάνει το μήνυμα και το **αποκωδικοποιεί**. Η αποκωδικοποίηση αναφέρεται σε μία εσωτερική διεργασία – ‘φιλτράρισμα’ – από μέρους του δέκτη.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Κατά τον John Fiske **‘η επικοινωνία είναι η ‘κοινωνική αλληλόδραση μέσω μηνυμάτων’.**

Βασικές υποθέσεις (Μυλωνάκου-Κέκε, 2019):

- κάθε είδος επικοινωνίας περιέχει **σημεία & κώδικες**. Τα **σημεία** είναι αντικείμενα ή πράξεις που αναφέρονται σε κάτι διαφορετικό από τον εαυτό τους, δηλαδή σημασιακές καταστάσεις. **Κώδικες** είναι τα συστήματα μέσα στα οποία οργανώνονται τα σημεία και τα οποία καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο τα σημεία μπορούν να συσχετισθούν μεταξύ τους.
- τα σημεία και οι κώδικες μεταδίδονται ή διατίθενται στους άλλους. Η μετάδοση ή η λήψη σημείων, κωδίκων και επικοινωνία αποτελεί την πρακτική των κοινωνικών σχέσεων
- Η επικοινωνία διαδραματίζει βασικό ρόλο στη ζωή της κουλτούρας μας. Συνεπώς, κάθε μελέτη της επικοινωνίας συνεπάγεται και την μελέτη της συγκεκριμένης κουλτούρας με την οποία συνδέεται.

Μυλωνάκου-Κέκε, Η. (2019). Σχολείο, Οικογένεια και Κοινότητα. Συνεργασία, Ενδυνάμωση και Ανάπτυξη. Αθήνα: ΑΡΜΟΣ

Επικοινωνία: βασικές σχολές σκέψης

- **σημειωτική (ή σημειολογική σχολή)**

Εκπρόσωποι: F. de Saussure & C.S. Peirce

Η σημειωτική θεωρεί την επικοινωνία ως **παραγωγό νοήματος** διαμέσου μηνυμάτων είτε από τον κωδικοποιό (πομπό) είτε από τον αποκωδικοποιό (δέκτη).

Τρία πεδία μελέτης:

- **τα σημεία** → ανθρώπινες κατασκευές, που κατανοούνται με βάση τους τρόπους χρήσης από μέρους των ανθρώπων
- **τα συστήματα (οι κώδικες)** → οι τρόποι με τους οποίους οι διάφοροι κώδικες έχουν οργανωθεί για να καλύψουν τις ανάγκες μίας κοινωνίας ή μίας κουλτούρας ή προκειμένου να χρησιμοποιήσουν τα κανάλια επικοινωνίας που διατίθενται για την μεταφορά τους
- **η κουλτούρα** → μέσα στην οποία λειτουργούν οι κώδικες και τα σημεία, η οποία εξαρτάται από την χρησιμοποίηση των κωδίκων & των σημείων για την ύπαρξη και την μορφή της

Μυλωνάκου-Κέκε, Η. (2019). Σχολείο, Οικογένεια και Κοινότητα. Συνεργασία, Ενδυνάμωση και Ανάπτυξη. Αθήνα: ΑΡΜΟΣ

Επικοινωνία: βασικές σχολές σκέψης

❖ **F. de Saussure**

Ο αρθρωμένος λόγος αποτελείται από την γλώσσα & την ομιλία. Η **ομιλία** είναι ατομική & βασίζεται στη φυσική ικανότητα του ατόμου να δημιουργεί συνδυασμούς φράσεων, προκειμένου να εκφραστεί. Η **γλώσσα** είναι συμβατική και επίκτητη → **το κοινωνικό μέρος του λόγου**.

Τα **σημεία** (οι λέξεις) είναι φυσικά αντικείμενα με νόημα και αποτελούνται από ένα **σημαίνον** & ένα **σημαινόμενο**. Το **σημαίνον** είναι η εικόνα του σημείου, όπως την αντιλαμβανόμαστε (γράμματα ή ήχοι), ενώ το **σημαινόμενο** είναι η έννοια την οποία αναφέρεται.

❖ **C.S. Peirce**

Ο Peirce ασχολήθηκε με το **νόημα** που βρήκε στη σχέση των σημείων, των ανθρώπων και των αντικειμένων. Το **σημείο** αναφέρεται και καθορίζεται από το αντικείμενο του και κατανοείται ως **ερμηνευμα** (Fiske, 1992). Όταν το αντικείμενο μετέχει στον χαρακτήρα του σημείου ονομάζεται **εικόνα**. Αν το αντικείμενο είναι σε άμεση υπαρξιακή σύνδεση με το σημείο ονομάζεται **ενδείκτης**. Η σύνδεση του αντικειμένου με το σημείο είναι θέμα σύμβασης, συμφωνίας ή κανόνα και ονομάζεται **σύμβολο**.

Επικοινωνία: βασικές σχολές σκέψης

- **η σχολή της διαδικασίας**

Η εν λόγω θεωρία αντιλαμβάνεται την επικοινωνία ως μετάδοση μηνυμάτων.

Εκπρόσωποι: μαθηματική θεωρία της επικοινωνίας των Shannon & Weaver.

Η θεωρία του αφορά στους τρόπους με τους οποίους τα κανάλια επικοινωνίας θα μπορούσαν να μεταβιβάσουν τη μέγιστη ποσότητα πληροφορίας με την μεγαλύτερη δυνατή ακρίβεια.

Για τους ίδιους **η πληροφορία σχετίζεται με την εντροπία**, όπου η **εντροπία** είναι το αποτέλεσμα της χαμηλής προβλεπτικότητας.

Βασικές έννοιες θεωρίας: **i. Πληροφορία** (το μέτρο προβλεπτικότητας του σήματος/ο αριθμός των επιλογών που έχει ο πομπός), **ii. εντροπία** (το μέτρο του αριθμού των επιλογών που μπορούν να γίνουν σε σχέση με τα σήμερα – το πόσο τυχαίες μπορεί να είναι) **& περισσότετητα** (προβλεπτό ή συμβατικό σε ένα μήνυμα – ο έλεγχος που μας βοηθάει να αναγνωρίσουμε λάθη) **στην μετάδοση της πληροφορίας, iii. ο θόρυβος στην επικοινωνία** (κάθε σήμα που λαμβάνεται χωρίς να προέρχεται από την πηγή – κάθετι που κάνει δυσκολότερη την αποκωδικοποίηση του μηνύματος) , **iv. το μέσο** (φυσικός ή τεχνικός τρόπος μετάδοσης του μηνύματος σε σήμερα, προκειμένου να μεταδοθεί από το κανάλι), **v. το κανάλι** (φυσικό μέσο μετάδοσης του σήματος), **vi. ο κώδικας** (σύστημα νοήματος – κοινό στα μέλη της κουλτούρας).

Μυλωνάκου-Κέκε, Η. (2019). Σχολείο, Οικογένεια και Κοινότητα. Συνεργασία, Ενδυνάμωση και Ανάπτυξη. Αθήνα: ΑΡΜΟΣ

Επικοινωνία: βασικές σχολές σκέψης

- **Μοντέλο επικοινωνίας Jakobson**

Βασιζόμενος στην θεωρία της σχολής της διαδικασίας, ξεκίνησε με το σχήμα ότι ο **πομπός** στέλνει μήνυμα στον **δέκτη**. Το μήνυμα αναφέρεται σε κάποιο **νοηματικό πλαίσιο**. Υπάρχει ο **κώδικας**, όπου είναι το κοινό σύστημα νοήματος με το οποίο δομείται το μήνυμα και η **επαφή**, η οποία αντιστοιχεί στο φυσικό κανάλι & τις ψυχολογικές συνδέσεις ανάμεσα στον πομπό & τον δέκτη.

Κάθε επικοινωνιακή πράξη χαρακτηρίζεται από μία ιεραρχία λειτουργιών:

- **αναφορική λειτουργία** → καθορισμό σχέσεων ανάμεσα στο μήνυμα & το αντικείμενο στο οποίο αναφέρεται
- **συγκινησιακή λειτουργία** → καθορισμός σχέσεων ανάμεσα στο μήνυμα και τον πομπό
- **βουλητική λειτουργία** → καθορισμός σχέσεων ανάμεσα στο μήνυμα και τον δέκτη
- **ποιητική ή αισθητική λειτουργία** → καθορισμός σχέσης ανάμεσα στο μήνυμα και τον εαυτό του
- **φατική λειτουργία** → σκοπός είναι η επιβεβαίωση, διατήρηση ή διακοπή της επικοινωνίας
- **μεταγλωσσική λειτουργία** → αναγνώριση του κώδικα που χρησιμοποιείται

Μυλωνάκου-Κέκε, Η. (2019). Σχολείο, Οικογένεια και Κοινότητα. Συνεργασία, Ενδυνάμωση και Ανάπτυξη. Αθήνα: ΑΡΜΟΣ

Επικοινωνία: βασικές σχολές σκέψης

- **η θεώρηση των νευροβιολόγων**

Η εν λόγω θεωρία αντιλαμβάνεται την επικοινωνία ως το φαινόμενο το οποίο δεν εξαρτάται από το τι μεταδίδεται αλλά από το τι συμβαίνει στον/ην παραλήπτη/ρια. **Η επικοινωνία πραγματοποιείται σε μία διεργασία σύζευξης, τομής των ‘κατασκευών’ – εικόνων του κόσμου.**

Εκπρόσωποι: Maturana & Varela

Συνεπώς, κατά την διάρκεια της επικοινωνίας δεν πραγματοποιείται απλά μία αντανάκλαση του ‘πραγματικού’ κόσμου αλλά μία διαδικασία παραγωγής και οικοδόμησης ενός κόσμου.

Μυλωνάκου-Κέκε, Η. (2019). Σχολείο, Οικογένεια και Κοινότητα. Συνεργασία, Ενδυνάμωση και Ανάπτυξη. Αθήνα: ΑΡΜΟΣ

Είδη Επικοινωνίας

Κατά την διάρκεια της επικοινωνίας, πραγματοποιείται παράλληλα με την μετάδοση και ανταλλαγή μέσω πληροφοριών, μηνυμάτων, συμβόλων, σκέψεων, ιδεών, συναισθημάτων, κτλ, που γίνεται με **Λεκτικούς και μη λεκτικούς τρόπους** οι οποίοι οργανώνονται σε **σημεία και κώδικες**.

❖ Λεκτική (7%)

- ☐ γραπτή
- ☐ προφορική

❖ Μη Λεκτική (χρήση μη λεκτικών καναλιών)

☐ Παραγλώσσα (38%)

- τόνος φωνής
- Χροιά φωνής
- Ένταση & ταχύτητα λόγου

☐ Γλώσσα του σώματος (55%)

- Εκφράσεις προσώπου
- Χειρονομίες
- Στάση
- βλέμμα

Εργαλεία Επικοινωνίας

Ερωτήσεις

- ☐ Ανοιχτού τύπου
- ☐ Κλειστού τύπου
- ☐ Κατευθυνόμενες
- ☐ Ημι-κατευθυνόμενες

Ακρόαση

❖ Προσεκτική ακρόαση/παρακολούθηση

- Οπτική επαφή
- Γλώσσα σώματος
- Φωνητικό ύφος (τόνος, ρυθμός, χροιά, ένταση, κτλ)
- Λεκτική ακολουθία (να μην διακόπτουμε, όχι δεύτερες σκέψεις, κτλ)

❖ Ενεργητική ακρόαση

- κατανόηση όσων ακούσαμε (λεκτική και μη λεκτική αλληλεπίδραση)

Τεχνικές Ενεργητικής Ακρόασης

- παράφραση (ερωτήσεις)
- καθρέφτισμα (επαναλαμβάνουμε φράσεις)
- αντανάκλαση (συναίσθημα)
- επαναδιατύπωση (ανακεφαλαίωση)
- επιβεβαίωση ακρόασης (νεύματα, μορφασμούς, κτλ)

Εμπόδια στην επικοινωνία

‘Το πιο σημαντικό στην επικοινωνία είναι να ακούς αυτό που δεν λέγεται’ (Peter Drucker)

Κατηγορίες εμποδίων:

- ***Βιολογικά*** (οπτική, ακουστική αντίληψη, κτλ)
- ***Ψυχοσυναισθηματικά*** (χαρακτηριστικά προσωπικότητας, συναισθηματικές καταστάσεις, κτλ)
- ***Κοινωνικοπεριβαλλοντικά*** (αρνητικοί παράγοντες που υπάρχουν στο περιβάλλον)

Ενδεικτικά παραδείγματα συνηθισμένων εμποδίων: i. συχνές διακοπές ροής λόγου, ii. μη αποδοχή σκέψεων/απόψεων/συναισθημάτων, iii. ύπαρξη στερεοτύπων/προκαταλήψεων, iv. εξωτερικός θόρυβος, v. χρήση λεξιλόγιο, vi. διατύπωση μηνύματος, vii. συναισθηματική/ψυχολογική διάθεση